

M U Z E U L B A N A T U L U I T I M I Ş O A R A

ANALELE BANATULUI

Serie nouă

ARHEOLOGIE
ISTORIE

XVIII
2010

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca, 2010

Colegiul de redacție:

Dan Leopold CIOBOTARU, *director al Muzeului Banatului*

Prof. dr. Florin DRAȘOVEAN, *redactor șef*

Zsuzsanna KOPECZNY, *secretar de redacție*

Lector dr. Ligia BOLDEA, Nicoleta DEMIAN-TOMA, Prof. dr. Vasile DUDAȘ, Conf. dr. Vasile RĂMNEANȚU, Prof. dr. John Michael O'SHEA (Michigan University, SUA), Prof. dr. Wolfram SCHIER (Freie Universität Berlin, Germania), Lector dr. Călin TIMOC, *membri*

Vigneta copertei: Wiliam Vastag

Analele Banatului, serie nouă, continuă publicațiile anterioare ale Muzeului Banatului din Timișoara:

Történelmi és Régészeti Értesítő, 1872–1918

Gemina, 1923

Analele Banatului, 1928–1931

Tibiscus, 1971–1979

Orice corespondență se va adresa
Muzeului Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Please send any mail to
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Tout correspondance sera envoyée à l'adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Richten Sie bitte jedwelche Korrepondenz an die Adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

ISSN 1221-678X

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

CUPRINS ▪ SOMMAIRE ▪ INHALT ▪ CONTENTS

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE VECHĂ

ALEXANDRU SZENTMIKLOSI, SORIN TINCU	
Verbicioara Discoveries in Hunedoara	11
VICTOR SAVA, MARIUS ARDELEANU	
Observații asupra unei achiziții a Complexului Muzeal Arad.....	23
<i>Observations Concerning an Acquisition of the Arad Museum</i>	28
DUMITRU PROTASE	
Castrul legiunii III Flavia de la Berzovia. Săpăturile arheologice din anii 1965–1968	33
<i>Das Lager der Legion IV Flavia von Berzovia. Die Ausgrabungen der Jahre 1965–1968</i>	43
ALEXANDRU FLUTUR	
Cărămizile ștampilate ale legiunii XIII Gemina de la Cenad și Sânnicolau Mare	63
<i>Stamped Bricks of Legio XIII Gemina at Cenad and Sânnicolau Mare</i>	66
RAOUL ȘEPTILICI	
Monete barbarizate de secolul al IV-lea din bronz din Banat în descoperiri izolate.....	69
<i>Fourth Century Bronze Barbarous coins from Banat (Isolated Finds)</i>	73
VASILE-BOGDAN DOMOCOȘ	
Bijuterii monetare la barbarii dintre Dacia și Pannonia.....	77
<i>Coin Jewelry at the Barbarians Between Dacia and Pannonia</i>	80
CORIOLAN HORAȚIU OPREANU	
Medalionul cu măști din tezaurul de la Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).	
Precizări iconografice și influențe culturale.....	81
<i>The „Masks” Medallion from the Hoard at Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).</i>	
<i>Iconography and Cultural Influences</i>	91

ISTORIE MEDIE

DANIELA TĂNASE	
Despre artizanii metalelor în izvoare scrise din zorii Evului Mediu	115
<i>On the Metal Craftsmen According to Early Middle Age Written Sources</i>	121
LIGIA BOLDEA	
Un secol din evoluția unui domeniu feudal al Banatului de Câmpie: domeniul familiei nobile	
Danciu de Macedonia	123
<i>Un siècle de l'évolution d'un domaine féodal du Banat champêtre: les domaines de la famille noble</i>	
<i>Danciu de Macédonie</i>	134
ADRIAN MAGINA	
Un nobil sârb în Banatul secolului al XV-lea: Miloš Belmužević	135
<i>A Serbian Nobleman From XVth Century Banat: Miloš Belmužević</i>	142

LIVIA MAGINA	
Dreptul de târg și procesul de urbanizare. Cazul Felnac.....	143
<i>Market Right and Urbanization Process. Felnac Case</i>	148

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

DRAGOȘ-LUCIAN ȚIGĂU	
Studenti din Timișoara la școli și universități europene (1730–1850)	151
<i>Studenten aus Temeswar an europäischen Schulen und Universitäten (1730–1850)</i>	170
ZORAN MARCOV, CIPRIAN GLĂVAN	
Istoria familiei Nikolics redată într-un document din colecția Muzeului Banatului.....	173
<i>Die Geschichte Der Familie Nikolics In Einer Urkunde Aus Der Sammlung Des Banater Museums</i>	177
VASILE DUDAȘ	
O personalitate marcantă a Banatului. Lucian Georgevici (1875–1940)	185
<i>Une personnalité marquant du Banat. Lucian Georgevici (1875–1940)</i>	192
FELICIA ANETA OARCEA	
Dinamica știutorilor de carte în comitatul Arad la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.....	193
<i>La dynamique des gens lettrés dans le comté d'Arad à la fin de XIXème siècle et au début du XXème</i>	204
RADU ARDELEAN	
Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor	205
<i>The Visions of Atanasie Marian Marienescu Upon the Old History of the Romanian People</i>	226
NICOLETA TOMA-DEMIAN	
Augustin Weber (1833–1909)	227
<i>Augustin Weber (1833–1909)</i>	235
IONELA MOSCOVICI	
Banatul în așteptarea păcii. Premisele unei misiuni franceze	241
<i>Le Banat en attendant la paix, le prémices d'une mission française</i>	250
ADRIAN DEHELEANU	
Dotarea aeronauticii române în perioada interbelică.....	251
<i>Die Ausstattung der rumänischen Aeronautik während der Zwischenkriegszeit</i>	257
VASILE RĂMNEANȚU	
Activitatea Primăriei Timișoara în anul 1933.....	259
<i>The Main Activities Developed by the Townhall of the Municipality of Timișoara in 1933</i>	273
DUMITRU TOMONI	
Adunările generale ale regionalei „Astra Bănățeană” (1937–1948)	275
<i>Les réunions générales de la régionale « Astra Bănățeană » (1937–1948)</i>	283
SÎNZIANA PREDĂ	
A doua conflagrație mondială, între document scris și memorial	285
<i>The Second World War Between Written and Memorial Document</i>	289
RADU PĂIUȘAN	
Activitatea Uniunii Patrioților în Banat în anul 1944	291
<i>Die Tätigkeit des Patriotenverbands in Banat im Jahre 1944</i>	301

ANTONIO FAUR	
Organizațiile Partidului Național Țărănesc-Maniu din Bihor (1944–1946)	303
<i>The Organizations of Maniu's National Peasants' Party in Bihor (1944–1946)</i>	325
EUSEBIU NARAI	
Situația financiar-bancară în județul Severin (1944–1948)	327
<i>La situation financière-bancaire dans le département de Severin (1944–1948)</i>	344
CEZAR STANCIU	
Jivkov și Dej între prietenie și interese. Relațiile româno-bulgare după al doilea război mondial (1948–1964)	345
<i>Jivkov and Dej Between Friendship and Interest. The Romanian-Bulgarian Relations in the Aftermath of World War II (1948–1964)</i>	352
MIODRAG MILIN	
Sârbii din România sub imperiul „limbii de lemn” de la „Iuda” Tito și „Genialul” Stalin spre jaloanele comunismului autohton	355
<i>The Serbs in Romania Under the Rule of “Wooden Language” from “Yuda” Tito and Stalin “The Genius” to the Regulations of Domestic Communism</i>	360

ISTORIA CULTURII, MUZEOLOGIE, ISTORIOGRAFIE CATALOAGE, VARIA

HEDY M-KISS	
Antimise – analiză iconografică	367
<i>Antimensia – Iconographic Analyses</i>	371

RECENZII

CĂLIN TIMOC, Dorel Bondoc, Cioroiul Nou, Craiova, 2010, 199 p.	381
LAJOS KAKUCS, Hedy M-Kiss, Textile istorice din colecția Muzeului Banatului Timișoara, secolele XVIII–XIX, Timișoara, 2009	382
ABREVIERI BIBLIOGRAFICE.....	387

ACTIVITATEA UNIUNII PATRIOȚILOR ÎN BANAT ÎN ANUL 1944

Radu Păiușan*

Cuvinte cheie: *Uniunea Patrioților, satelit, filo-comunist, coagulare*

Schlüsselwörter: *Patriotenverband, Satellit, prokommunistisch, Vereinigung*

Preluarea puterii politice de către Partidul Comunist din România nu putea fi făcută, în mod direct, pentru că forța numerică și valorică a acestui partid era insignifiantă după lovitura de stat de la 23 august 1944¹. În momentul executării loviturii de stat, partidul comunistilor români se estimează că avea aproximativ 1.000 de membri². Fiind astfel „Fragil din punct de vedere organizatoric și lipsit de susținerea populației, P.C.R. a fost obligat, în perioada 1944–1947, să adopte strategia de front popular, acceptând să funcționeze în cadrul unui sistem multipartidist”³. În consecință, comuniștii au fost obligați să accepte proliferarea grupărilor politice și să creeze un front propriu, renunțând să mai colaboreze cu partidele politice democratice din România, în cadrul Blocului Național Democratic. Astfel, formațiuni politice au fost înființate și finanțate de către comuniști, pentru a slăbi și a rupe din susținerea și electoratul partidelor democratice. Aceste formațiuni pro-comuniste nou create sau existente anterior, dar devenite acum pro-comuniste, „au proliferat în perioada pre-electorală (pentru alegerile din noiembrie 1946 – *n.n.*) și au funcționat ca supape pentru tactica electorală a P.C.R.”⁴.

* Universitatea de Vest Timișoara, Facultatea de Litere, Teologie și Istorie, Bd. Vasile Pârvan, nr. 4.

¹ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, București, Editura Paideia, 1999, 443–452.

² Gheorghe Onișoru, *Alianțe și confruntări politice din România (1944–1947)*, București, Editura Fundației Academiei Civice, 1996, 115, Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Editura Polirom, 2005, 109.

³ *Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final*, editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, 170.

⁴ *Ibidem*, 171.

Propulsat la guvernare prin actul de la 23 august 1944, P. C. din România a determinat petrecerea unui fenomen „Atunci murea o lume, un mod de gândire și un limbaj, pentru a se naște altul. Atunci era una din perioadele cele mai fascinante din istoria unei națiuni, trecerea (sau pentru a utiliza un cuvânt la modă astăzi) tranziția spre un alt sistem”⁵. Această propulsare și tranziție s-a datorat intrării României, în anul 1944, în sfera de influență sovietică și a instaurării regimului comunist, în anii 1945–1947, ca urmare a sovietizării Europei Centrale și de Est. Dar „factorii decisivi ai procesului de intrare a României în zona de hegemonie a Kremlinului și a instaurării, prin voința Moscovei, a regimului comunist în România (au fost – *n.n.*): ocuparea, de către Armata Roșie, în 1944 și înțelegerea dintre anglo-americani și sovietici, asupra sferelor de influență în Europa de sud-est”⁶.

Satelizarea României, ca și a altor țări din Centrul și Sud-Estul Europei, a fost făcută, în perioada postbelică, prin acordul celor trei mari puteri, care „s-au înțeles între ele în ceea ce privește sferile de influență, chiar dacă au făcut-o în mod ostil”⁷. Această satelizare față de URSS a fost o alternativă la conducerea întregii regiuni, ca pe țările baltice, nu prin intermediul autorităților locale, ci să le încorporeze direct în imperiul sovietic, care se pretindea

⁵ Alexandru Cioban, *Mutations et immobilisme dans le politique roumaine post-révolutionnaire*, în *La littérature contre la dictature et au hors des Roumains (1947–1989)*, textes réunis par Alkara Duchetti, Dragomir Costineanu et Alain Venillemien, Timișoara, Editura Hestia, 1999, CIRFR/CERTE, 17.

⁶ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane (1944–1947)*, București, Editura Iconica, 1993, 9.

⁷ Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, București, Editura Humanitas, 2006, 623.

„uniunea republicilor federale”⁸. De altfel, cum se afirmă în istoriografia contemporană, în lumea diplomaților și a oamenilor politici apusei erau larg răspândite două opinii: cooperarea dintre SUA, Marea Britanie și URSS și concesiile pe care acestea trebuiau să le facă. Așa-numita „Marea Alianță” trebuia menținută peste orice incidente de parcurs și Uniunii Sovietice trebuia să i se facă, pe parcursul negocierilor, concesiuni rezonabile, pentru că, așa cum se întâmplă între gentlemen, și ea va înțelege să facă, la rândul său, concesiuni partenerilor occidentali. În același sens, în proiectele de organizare a lumii postbelice, elaborate la Washington și Londra, se lua în considerație că o mare putere ca Uniunea Sovietică, având în afara acestui statut, și o contribuție masivă la războiul împotriva Germaniei naziste, trebuia să beneficieze „fresc” de un „glacis strategic”, un brâu de securitate, alcătuit din state, mai mult sau mai puțin clientelare, cu o politică aflată în acord cu interesele Uniunii Sovietice⁹.

În consecință, sistemul sateliților a fost răspunsul sovietic la sistemul american de alianțe, iar așa-zisa independență a sateliților a fost importantă pentru URSS ca reprezentând reflecția suveranității naționale intacte aliaților Americii. Dar, după cum afirma o analistă consacrată a comunismului, sistemul totalitar s-a născut, poate, ca un compromis între tendințele inerente ale democrației totalitare și nevoia de a menține o aparență de politică externă normală, față de lumea liberă, procedeele de dominație și guvernarea aplicată de imperialismul rus au fost în deplină concordanță cu această situație¹⁰.

Deci, în toate cazurile, cum se exprima reputatul istoric, cucerirea efectuată prin forța imperiului sovietic a fost tradusă în fapt, ca și când ar fi avut loc acapararea puterii de către un partid comunist fidel. Astfel, jocul pregătit, atât de elaborat din anii '40, când a început, înainte de deplina bolșevizare au fost tolerate mai multe partide, care au fost, apoi, lichidate în favoarea dictaturii partidului unic, aservit doar pentru a întări iluzia unei evoluții demonstrative a independenței. Dar, „Moscova nu a făcut altceva decât să creeze replici exacte, nu numai ale propriei forme de guvernare, cât și a evoluțiilor care au dus la așa ceva”¹¹.

În același sens se exprima și unul dintre corifeii deculturizării și deznaționalizării României

postbelice, Leonte Răutu, care afirma: „România comunistă a fost în întregime construită după modelul sovietic”¹².

Dar P.C.d.R., încă din ilegalitate, a încercat să-și apropie, iar unde nu a fost cu putință, să-și formeze aliați. Acesta a fost și cazul organizației satelit, creată de către comuniști încă din 1942, numită Uniunea Patrioților și care, apoi, în ianuarie 1946, a fost transformată în Partidul Național Popular. Aceasta s-a făcut în condițiile în care România lupta împotriva colosului bolșevic, luptă începută în data de 22 iunie 1941, dar patriotismul acestei Uniuni nu se manifestase în sensul participării României la război pentru recuperarea Basarabiei și nordului Bucovinei, răpite de către Uniunea Sovietică, ci exact invers. Acest așa-zis patriotism îndemna la împotrivirea românilor față de războiul anti-bolșevic și la pactizarea cu inamicul sovietic. Acestei organizații, trădătoare de țară, ca, de altfel, și P.C.d.R., i s-au atribuit merite pe care nu le avea și activități pe care nu le putea desfășura, datorită dimensiunii liliputane pe care o deținea, „din rândurile căreia au făcut parte profesori universitari, ingineri, scriitori, arhitecți, profesori secundari, medici și avocați, învățători, studenți, meseriași și mici negustori, muncitori, funcționari și preoți din București, Iași, Cluj, Timișoara, Sibiu etc. ... Apariția acestei noi organizații exprima creșterea mișcării de rezistență împotriva hitleriștilor și a dictaturii antonesciene, adeziunea tot mai intensă la ea a unui număr însemnat de reprezentanți ai păturii mijlocii”¹³.

În realitate, activitatea acestei organizații, în ilegalitate, s-a limitat la înființarea – pe teritoriul URSS – în 28 ianuarie 1943, a ziarului „România Liberă” și a postului de radio cu același nume, menite să intoxice populația României cu propagandă bolșevică. Postul de radio fusese pus sub conducerea lui Leonte Răutu, care, în momentul izbucnirii războiului anti-bolșevic, plecase în URSS¹⁴. În această privință, istoriografia română contemporană este tranșantă: „Comuniștii români au salutat toate acțiunile lui Stalin și s-au identificat cu pozițiile sovietice, chiar atunci când acestea însemnau năruirea unității naționale a țării lor, subminarea forței sale de apărare”¹⁵. Așa-zisii ile-

⁸ *Ibidem*, 622.

⁹ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *op. cit.*, 10 și Cristina Păiușan-Nuică, *Istoria relațiilor internaționale și a diplomației (1945–2008)*, București, Editura Fundației „România de Măine”, 2008, 14–15.

¹⁰ Hannah Arendt, *op. cit.*, 623.

¹¹ *Ibidem*, 624.

¹² Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile, *Perfectul acrobat Leonte Răutu, măștile răului*, București, Editura Humanitas, 2008, 37.

¹³ Pentru așa-zisele merite vezi Gheorghe Țuțui, Contribuția Partidului Național Popular la lupta pentru transformări democratice (ianuarie 1946–martie 1949). *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.*, 2, 1966, 55.

¹⁴ Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile, *op. cit.*, 25.

¹⁵ *Ibidem*, 24.

galiști, trimiși din URSS în România, nu erau – în realitate – decât agenți ai serviciilor de informații sovietice, care trebuiau să comită sabotaje pe teritoriul românesc și să încerce să destabilizeze țara¹⁶.

Dar Uniunii Patriotice i se atribuiseră și coagularea unor formațiuni minuscule și fără importanță în viața politică a țării, în așa-zisul Front Patriotic Antihitlerist. „Încadrată în lupta dusă împotriva fascismului și a războiului antihitlerist, Uniunea Patrioților a răspuns chemării P.C.R. de a participa într-un singur front patriotic al tuturor forțelor interesate în eliberarea și democratizarea țării. Alături de partidul comunist, împreună cu Frontul Plugarilor, MADOSZ-ul și Partidul Socialist-Țărănesc, a luat parte la crearea, în 1943, a Frontului Patriotic Antihitlerist”¹⁷. Tot acestei minuscule organizații ilegale, subordonată P.C.d.R.-ului i se atribuie, de către istoriografia comunistă, redactarea memoriului intelectualilor, adresat, în aprilie 1944, lui Ion Antonescu, prin care se cerea ieșirea României din lupta împotriva Alianților¹⁸.

Conform indicațiilor comuniștilor, Uniunea Patrioților s-a declarat, încă de la înființare, ca o organizație cu caracter unitar, o mișcare largă de masă și nu un partid politic, cuprinzând patrioți antifasciști, fără deosebire de naționalitate, categorie socială, religie sau grupare politică. Deci, ea s-a declarat că nu este un partid politic, ci cuprindea, în rândurile ei, mai ales membri din partidele politice satelit ale P.C.d.R.-ului¹⁹.

După lovitură de stat de la 23 august 1944, Uniunea Patrioților, în noile condiții existente, a trecut la reorganizarea activității sale și a luat parte activă la mișcarea pentru comunizarea țării. În consecință, ea a participat, la 6 septembrie 1944, la întemeierea Grupului Patriotic Antihitlerist, iar după ce, la 27 septembrie același an, a aderat la Platforma Frontului Național Democrat, a intrat în Consiliul Național al acestuia, ca una din organizațiile fondatoare. În acest organism a intrat, din partea Uniunii Patrioților, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, dr. Dumitru Bagdasar și Simion Stoilov²⁰.

Pe plan local, în Banat, organizația dispunea și de un ziar, intitulat semnificativ „Lupta patriotică”. În Cuvântul înainte al primului număr, apărut în data de 25 decembrie 1944, se afirma că acesta nu era, practic, numărul de început, pentru că ziarul apăruse cu un an înainte, în ilegalitate, când a fost

editat lunar, iar acum reapăruse pentru a prezenta opiniei publice, grupate în jurul ziarului, pe cei care au dus lupta politică în condiții grele, înainte de actul de la 23 august 1944. În același Cuvânt înainte se afirma că, urmând linia intereselor și aspirațiilor patriotice, ziarul va fi pus, în primul rând, în slujba frământărilor și clarificărilor, în vederea realizării unui Front Național Democrat și a consolidării unei adevărate democrații populare în România. De asemenea, însușindu-și întru totul proiectul de platformă al F.N.D., gazeta respectivă va contribui – din toate puterile – la clarificarea și înfăptuirea reformelor cuprinse în ea, convinsă că acestea satisfac nevoi urgente pentru masele muncitorești de la sate și orașe și sunt, prin aceasta, comandamente ale marilor idealuri naționale. S-a mai subliniat faptul că „Lupta patriotică” se adresează întregului popor, țărani, muncitori, intelectuali, din toate partidele politice sau fără de partid, în vederea mobilizării maselor largi pentru a lupta pentru democrație populară, prin popor și pentru popor. Cuvântul înainte al primului număr al ziarului se încheia cu o lozincă semnificativă „Pentru libertate și dreptate, pentru toți spre prosperitatea Patriei noastre”²¹. În același sens se exprima și dr. Valeriu Novacu într-un articol din respectivul săptămânal. După cum afirma acesta, a venit vremea când pe deasupra partidelor politice, din care făceau parte, pe deasupra concepțiilor personale s-a simțit, din nou, marea realitate a momentului și a pământului nostru, pentru ca patriotismul să fie un îndemn viu la lupta unită de rezistență și eliberare. „Patrie și patriotism înseamnă luptă și jertfă pentru idealurile permanente ale omenirii. Pentru libertate și independență, pentru limbă, artă, o credință, o pâine, pentru fabricile și ogoarele noastre”²². Se insista asupra rolului unificator al Uniunii Patrioților, în cadrul căreia trebuiau să se unească toate partidele patriotice care au militat, în permanență, pentru o platformă de înțelegere, a tuturor partidelor, a organizațiilor democratice și a tuturor forțelor patriotice adevărate²³. La fel se exprima și Leontin Silaghi (Sălăjan*), care vedea unitatea poporului român pe baza unui program comun de luptă, dar sub egida comuniștilor. „P.C.R., în interesul suprem al țării, pentru a putea mobiliza întreg poporul pentru îndeplinirea sarcinilor mari de a zdrobi hitlerismul, dușman de moarte al tuturor popoarelor, a propus un program

¹⁶ Vezi Stelian Tănase, *Clienții lui tanti Varvara. Istoria clandestină*, București, Editura Humanitas, 2009.

¹⁷ Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, 56.

¹⁸ *Ibidem*, 57.

¹⁹ *Lupta Patriotică*, III, Timișoara, nr. 31, 30 august 1945, 4.

²⁰ Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, 56.

²¹ *Lupta patriotică*, organ săptămânal al Uniunii Patrioților din Banat, anul I, nr. 1, 25 decembrie 1944, 1.

²² Dr. Valeriu Novacu, *Patrie și patriotism*, în *Ibidem*, 2.

²³ *Ibidem*, 3.

* Așa îi apărea, pe atunci, numele în presă.

de acțiune, accesibil pentru orice democrat cinstit, gândindu-se, în primul rând, la interesul poporului, trecând chiar peste interese de partid. În fața României stă problema de a fi sau nu fi și soarta ei depinde de felul cum va înțelege timpurile prin care trecem²⁴. Acest program, pus sub semnul patriotismului, trebuia să fie, în final, comunist, cum, de altfel, s-a și întâmplat.

Ca organizație politică satelit a P.C.d.R., Uniunea Patrioților, chiar și prin miniștrii săi, trebuia să invoce același patriotism și unitate politică, mai ales că războiul antihitlerist era în curs de desfășurare și era necesară crearea și menținerea unui val de simpatie pentru ducerea lui, inoculându-se, în același timp, ideea că patria este amenințată și, în consecință, trebuiau să înceteze disputele politice. Astfel, organul de presă bănățean anunța cititorii că ministrul Vlădescu-Răcoasa, viitor președinte al P.N.P.-ului, urmaș al Uniunii Patrioților, la adunarea Uniunii de la Sibiu, declarase „Trăim zile mărețe și hotărâtoare. Se plămădește o lume nouă. Patria amenințată ne cheamă pe toți. Cu mic, cu mare, să dăm vieții noastre politice altă așezare. În acest scop se cere adeziunea unanimă și neprecuțită. Nu se pune nimănui problema dacă e burghez sau proletar, se pune problema dacă e democrat, antifascist și patriot, căci e vorba de interesele întregului popor, care trebuie apărate și susținute²⁵. În același discurs, liderul Uniunii Patrioților definea și democrația, pe care o promova, una de tip nou, adică populară. „E timpul să se știe că democrația se sprijină direct și, în primul rând, pe masele populare. Nu există un anumit fel de democrație, ci numai democrație populară, care este însăși esența democrației. Țara întregă e pornită să așeze bazele existenței democratice. Să învățăm că patriotism înseamnă lupta pentru libertate și democrație reală și să fim patrioți adevărați, pentru ca România să devină Patria liberă și adevărată a democrației²⁶. Este definit, deci, și patriotismul care, în concepția autorului, nu înseamnă decât lupta pentru așa-zisa democrație reală, adică cea populară, promovată de comuniști și sateliții lor, printre care și așa-zisa Uniune Patriotică.

În aceeași perioadă de început a ieșirii din ilegalitate a P.C.d.R.-ului și a organizațiilor sale satelit, comuniștii aveau nevoie și de sprijinul altor clase și grupări sociale, pentru a accede la putere. După cum se exprima istoriografia comunistă, pentru a așeza evoluția generală a țării pe calea progresului, comunist fără nici o îndoială, trebuiau angajate, în

acest efort, pe lângă masele muncitorești, și forțele sociale, exploatoarele, în speță burghezia, care, din multe puncte de vedere, dispuneau încă de resurse pentru a contribui la așa-zisul progres al țării. În consecință, se considera că importante cercuri ale burgheziei puteau să îndeplinească un rol avansat în rezolvarea acestor prefaceri social-economice, care coincideau atât cu interesele sale de clasă, cât și cu interesele generale ale țării, ale poporului român, ale maselor muncitoare. Înlăturarea lor s-a făcut, conform aceluiași autor, abia odată cu trecerea la așa-zisa revoluție socialistă²⁷. Inclusiv tactica folosită de comuniști trebuia să fie a frontului popular, care să permită unirea într-o formațiune larg democratică a tuturor forțelor politice, partide, organizații sau părți ale acestora, care demonstau tendințe democratice antifasciste și revoluționare, care puteau, într-o măsură sau alta, să contribuie la înfăptuirea prefacerilor democratice ale țării²⁸. Drept urmare, noul sistem de alianțe promovat de comuniști după 23 august continua să oglindească cerințele fundamentale de ordin național, antifascist – după cum se exprima același istoric – ce se mențineau în fața țării, trebuia să primească o componentă preponderent socială, de clasă, care să permită înfăptuirea transformărilor revoluționare necesare. În primul rând, pe comuniști și pe organizațiile lor satelit, ca Uniunea Patrioților, îi interesa să slăbească partidele tradiționale din România și să rupă din acestea disidențe sau păături sociale, pe care să și le subordoneze. În acest sens, comuniștii au încercat să subordoneze chiar P.N.Ț.-ul și P.N.L.-ul, invitându-le să facă parte din așa-numitul Front Național Democrat. Această invitație era făcută sub pretextul, ipocrit, că aceste partide nu-și epuizaseră posibilitățile de a juca un rol pozitiv în procesul istoric, aceasta pentru că aveau încă sub influența lor mase importante de oameni, mai ales din rândurile țărănimii, ale intelectualității, micii burghezii și chiar din rândurile muncitorimii, mase care, în mod obiectiv, erau interesate în transformările cuprinse în Platforma-Program a F.N.D.-ului²⁹.

Partidul Comunist din România voia să profite de faptul că, după lovitura de stat de la 23 august 1944, a fost prezentă, în sistemul politic din România, o stare de frământare, deplasări, apariția și dispariția unor formațiuni politice, desprinderi și ralieri de partide³⁰. Pe aceeași linie, comuniștii

²⁷ Mihai Fătu, *Alianțele politice ale PCR (1944–1947)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, 114.

²⁸ *Ibidem*, 112.

²⁹ *Ibidem*, 134.

³⁰ Vezi Mihai Fătu, *Politica de alianțe a PCR în lupta pentru instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare (1944–1947)*. *Anale de istorie*, an XIX, nr. 5, 1973, 5.

²⁴ *Luptătorul bănățean*, anul I, nr. 89, 25 decembrie 1944, 1.

²⁵ *Lupta patriotică*, anul I, nr. 1, 25 decembrie 1944, 3.

²⁶ *Ibidem*, 4.

afirmau că în P.N.Ț. și în P.N.L. se găseau importante mase de țărani, intelectuali și alte pături sociale mijlocii, ale căror interese nu coincideau, în chip obiectiv, cu cele promovate de conducerea oficială, ci se înscriau în linia generală politică a forțelor revoluționar-democratice raliat în jurul P.C.d.R.-ului, existând – după cum susțineau ei – în aceste partide un număr semnificativ de cadre care doreau colaborarea cu comuniștii și cu aliații lor, pentru realizarea unor transformări sociale³¹. Deci, comuniștii doreau spargerea partidelor istorice și cooptarea a cât mai multor membri ai acestora, conform cunoscutei devize staliniste, că partidele comuniste trebuiau întâi să treacă la înregimentarea unui număr cât mai mare de membri, iar când ajung la putere, să se debaraseze de aceștia prin epurări. De altfel, politica stalinistă a aliatului „vremelnic”, a „tovarășului vremelnic de drum”, va funcționa și în România, devenită comunistă în anul 1948. Această situație politică putea fi explicată prin faptul că actul de la 23 august a pus, în fața tuturor forțelor politice ale României, probleme de fond, privind nu atât prezentul, cât mai ales perspectiva dezvoltării ulterioare a țării, și anume: care va fi evoluția țării, în ce direcție și în favoarea căror forțe, ce atitudine trebuiau să adopte față de această evoluție forțele sociale și politice aflate în luptă, care urma să fie tactica acestora în noua perspectivă istorică³². În același sens, pentru a atrage cât mai mulți membri atât pe plan național, cât și local, organul local al P.C.d.R. publica, la începutul lunii octombrie 1944, un apel al secției de femei a Uniunii Patrioților, prin care chema, sub steagul ei de luptă, toate femeile antihitleriste, fără deosebire de naționalitate, religie, profesie și, foarte important, concepție politică. Apelul afirma, în continuare, că respectiva organizație nu este un partid politic, ci este o mișcare de largă concentrare a tuturor forțelor antihitleriste active, ea era o organizație de luptă pentru educarea maselor femeiești, în vederea democratizării țării, pentru libertăți și drepturi colective egale cu ale bărbaților, pentru o viață liberă, demnă și conștientă. Se mai reliefa, în apel, că lupta femeilor din Uniunea Patrioților „nu este feminism sterp. Lupta noastră merge cot la cot cu lupta bărbaților pentru revendicări generale cetățenești și în interesul întregii națiuni, pentru revendicări specifice femeiești. Fascismul și războiul hitlerist au adus atât muncitorilor, țăranilor, cât și intelectualilor și gospodinelor întuneric, moarte, jaf, degradare. Toate partidele trebuie mobilizate pentru războiul eliberator. Femeia trebuie să fie conștientă de forța ei combativă și trebuie să păsească organizat

³¹ Idem, *Alianțele politice ale PCR* ..., 111.

³² *Ibidem*, 107.

pe terenul luptei politice și economice”³³. Apelul Secției Femei din Uniunea Patrioților cuprindea nouă puncte: 1) Pentru sprijinirea, din toate puterile, a războiului dus de armata română și armata sovietică; 2) Pentru curățirea aparatului de stat, a fabricilor și a birourilor, de toate elementele fasciste și profasciste; 3) Pentru salarii egale cu ale bărbaților, la muncă egală; 4) Pentru câștigarea drepturilor politice ale femeilor și dreptul de a alege și de a fi ales... 6) Pentru dreptul la orice profesie și funcție; 7) Pentru protecția femeii în muncă... 9) Pentru ridicarea nivelului politic, cultural și moral al femeilor prin cursuri și conferințe instructive, reviste femeiești, biblioteci populare pe lângă fabrici și la sate. Apelul se termina cu îndemnul „Intrați colectiv în Uniunea Patrioților, singura organizație democratică de masă, în care putem lupta pentru realizarea drepturilor noastre cuvenite”³⁴.

Pentru că, pe plan național, Uniunea Patrioților făcea parte din Consiliul Național al F.N.D., la 17 octombrie 1944 s-a constituit și un consiliu bănățean al Frontului, din care, din partea acestei organizații făceau parte dr. Valeriu Novacu și Iulian Poenariu³⁵.

Organizația locală a Uniunii Patrioților a participat și la manifestațiile din Timișoara, făcute cu ocazia eliberării Clujului, considerat capitala Transilvaniei, de către armata română, cu care ocazie a luat cuvântul prof. dr. Valeriu Novacu, practic, atunci, având doar gradul de lector doctor la Catedra de Fizică din cadrul Facultății de Științele Naturii, refugiată de la Cluj la Timișoara după dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care României îi fusese răpit nord-vestul Transilvaniei, inclusiv orașul Cluj. În intervenția sa cu această ocazie, Valeriu Novacu arăta „În acele timpuri când ostașii noștri au fost târați până la Volga, cu făgăduielile perfide că ni se va înapoia Ardealul, pentru ca, prin suferințe grele, să-și poată da seama de prăpastia între cele spuse și adevăr, s-a pus temelia unei organizații politice care să servească la unirea organizațiilor, partidelor și personalităților democratice, antihitleriste, într-un cuvânt, al tuturor patrioților. Această organizație este Uniunea Patrioților, în al cărei manifest-program, publicat în iunie (1943 – *n.n.*), numărul 1 al ziarului clandestin «România liberă» figura lupta pentru desființarea dictatului de la Viena și eliberarea fraților noștri de sub jugul lui Horthy ... România de astăzi stă la răscruce de drumuri și, în aceste momente istorice, să învâțăm din trecut.

³³ *Luptătorul bănățean*, anul I, nr. 19, 9 octombrie 1944, 1.

³⁴ *Ibidem*, 1–2.

³⁵ *Ibidem*, nr. 26, 18 octombrie 1944, 1.

Suntem în luptă, lupta nu s-a terminat. Trebuie să dezrobim întreg Ardealul. Trebuie să ducem războiul pentru stărpirea definitivă a hitlerismului³⁶.

În continuare, reprezentantul Uniunii Patrioților se pronunța pentru crearea bazei României de mâine, pentru democratizarea vieții publice în sensul real al cuvântului, adică a așa-zisei democrații populare. Același orator făcea apel, în numele organizației pe care o reprezenta, la unirea, la mobilizarea tuturor forțelor poporului român împotriva dușmanului extern și intern. Această unire trebuia făcută prin înregimentarea în F.N.D., prin intermediul căruia s-ar fi putut face față sarcinilor de a duce războiul până la victorie, de a îndeplini condițiile armistițiului prin curățirea radicală a aparatului de stat de trădători, hitleriști, fasciști și afaceriști. Toate acestea nu se puteau face, însă, în concepția reprezentantului Uniunii Patrioților, decât prin venirea – la conducerea țării – a unui guvern al Frontului Național Democrat³⁷. De altfel, organizația bănățeană a Uniunii Patrioților a participat, ca membră fondatoare a Consiliului bănățean al F.N.D.-ului. Aceasta, după constituirea Consiliului Național al F.N.D., la 12 octombrie 1944, la care aderase și Uniunea Patrioților, și după ce, în zilele de 8 și 15 octombrie, marea majoritate a maselor populare din Banat, după cum afirma presa comunistă din Timișoara, a manifestat, prin adunări populare grandioase, la Timișoara, Arad, Reșița, Caransebeș și Lugoj, pentru aderarea la forma elaborată de Frontul Unic Muncitoresc, creat în aprilie 1944, prin colaborarea dintre P.C.d.R. și P.S.D. și pentru realizarea dezideratelor propuse de acestea. Drept urmare, reprezentanții din Banat ai celor două partide muncitorești și ai organizațiilor profesionale și patriotice s-au întrunit, într-o ședință, la Timișoara, în ziua de 17 octombrie 1944, ședință la care s-a hotărât crearea unui Consiliu Bănățean al F.N.D.-ului. Din acest consiliu făceau parte: Leontin Silaghi și Ion Pirău din partea P.C.d.R., Moise Cocoș și încă un membru nenominalizat din partea P.S.D., Ioan Kali și Gheorghe Manciu din partea Sindicatelor Unite, aflate și ele sub influența comunistilor, prof. dr. Valeriu Novacu și Iulian Poenariu de la Uniunea Patrioților – Regionala Banat, Petru Gherga și Dănilă Sfeta din partea Frontului Plugarilor³⁸.

A fost publicată, apoi, propunerea Consiliului Național al F.N.D.-ului referitoare la formarea guvernului, care trebuia să fie condus de

Petru Groza, guvern în cadrul căruia Ministerul Propagandei era rezervat Uniunii Patrioților³⁹. În acel moment, comuniștii considerau că, după încheierea – la Moscova – a Convenției de Armistițiu cu Națiunile Unite (12 septembrie 1944), Blocul Național Democratic și guvernul acestuia, din care făceau parte P.N.Ț., P.N.L., P.C.d.R. și P.S.D., nu mai corespundea necesităților și situației nou create. A urmat o criză politică care a durat trei săptămâni, criză declanșată prin prezentarea demisiei din guvern a celor doi reprezentanți ai F.N.D.-ului, adică Lucrețiu Pătrășcanu, lider al P.C.d.R. și Constantin Titel Petrescu, președintele P.S.D. Pentru rezolvarea crizei, Lucrețiu Pătrășcanu a propus un guvern condus de Petru Groza în care să intre și reprezentanți ai tuturor partidelor și organizațiilor care făceau parte din F.N.D. Dar, cu această propunere nu au fost de acord P.N.Ț.-ul și P.N.L.-ul, care dispuneau de majoritatea ministereleor din guvernul condus de Constantin Sănătescu⁴⁰. În această situație, F.N.D. a declanșat un șir de demonstrații în principalele orașe din țară. O astfel de demonstrație a avut loc la data de 22 octombrie 1944, în Piața Unirii din Timișoara. Pentru a conduce demonstrația a fost ales un prezidiu de onoare, cum se obișnuia pe atunci, la întrunirile frontului, compus din: Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Titel Petrescu, Vlădescu-Răcoasa, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Petru Groza, Nicolae Ceaușescu, acesta din partea U.T.C. și Bârza, din partea Frontului Plugarilor. Din prezidiul efectiv de conducere al întrunirii făceau parte: Leontin Silaghi, din partea P.C.d.R.; Moise Cocoș, din partea P.S.D. și dr. Valeriu Novacu, din partea Uniunii Patrioților. Au luat cuvântul, în cadrul acestei adunări populare, Ioan Pirău – din partea P.C.d.R., Moise Cocoș – din partea P.S.D., Dănilă Sfeta – din partea Frontului Plugarilor, Petre Manciu – din partea Sindicatelor Unite, Iulian Poenariu – din partea Uniunii Patrioților, Terezia Novac și Iuhasz – din partea femeilor patriotice, Vălcu – în numele Apărării Patriotice⁴¹. În cuvântul său, Iulian Poenariu afirma că, încă de la înființarea acesteia, în anul 1942, în cele mai grele vremuri ale dictaturii antonesciene, Uniunea Patrioților a luptat pentru unirea, într-un singur front, a tuturor organizațiilor, partidelor și personalităților democratice antihitleriste, pe baza platformei de luptă propusă de P.C.d.R. din 6 septembrie 1941. În continuare, același vorbitor arăta că „Blocul Democratic s-a născut mort și, cu tot protestul celor două partide

³⁶ *Ibidem*, nr. 27, 19 octombrie 1944, 1.

³⁷ *Ibidem*, 3.

³⁸ *Ibidem*, nr. 28, 20 octombrie 1944, 1.

³⁹ *Ibidem*, nr. 30, 22 octombrie 1944, 1.

⁴⁰ *Ibidem*, 2.

⁴¹ *Luptătorul bănățean*, nr. 33, 25 octombrie 1944, 1.

muncitorești (P.C.d.R. și P.S.D. – *n.n.*), au format un guvern în care au intrat criminali de război⁴². Adunarea a votat o rezoluție, prin care se cerea guvern F.N.D., adresând, în același timp, un apel către masele democratice din P.N.Ț. și P.N.L., să nu se situeze în afara năzuințelor întregului popor, să nu alunece pe drumul trădării și al sprijinirii fasciștilor și să se alăture acțiunilor unite ale partidelor prin F.N.D.⁴³. În consecință, și Comitetul Județean al F.N.D. a lansat și conducerii locale a P.N.Ț. și P.N.L. un apel să colaboreze în baza Platformei acestuia și, în caz de răspuns afirmativ, să fie anunțat la sediul județean al Uniunii Patrioților, din str. Emanuil Ungureanu, nr. 14⁴⁴.

Pentru a obliga România să accepte un guvern al Frontului Național Democrat, care trebuia să fie procomunist și prosovietic, URSS șantajează adevăratele forțe democratice prin intermediul Comisiei Aliate de Control, formată din câte un reprezentant al celor trei mari puteri: Statele Unite, Marea Britanie și URSS. În această comisie, însă, rolul determinant îl avea reprezentantul sovietic. Comisia a funcționat ca un guvern paralel al României, mai precis ca adevăratul guvern până la sistarea activității sale, odată cu încheierea Tratatului de Pace de la Paris, la 10 februarie 1947⁴⁵. În acest sens, a fost dat publicității avertismentul, înaintat de către aceasta guvernului român, avertisment în care se arăta că aceasta nu și-a făcut datoria în ceea ce privește executarea clauzelor armistițiului. În același timp era publicată și cerința imperativă a F.N.D.-ului de a fi înlăturat guvernul Constantin Sănătescu⁴⁶. Ca urmare a acestui șantaj sovietic, executat în favoarea F.N.D.-ului, în 4 noiembrie 1944 a fost format un nou guvern, condus tot de generalul Constantin Sănătescu, format din reprezentanți ai P.N.Ț., P.N.L. și F.N.D., în care Petru Groza devine vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar Frontul obține o treime din portofolii⁴⁷.

În cadrul mitingului care i-a urmat în București, s-a cerut, cum era normal în situația respectivă, îndeplinirea condițiilor din Convenția de Armistițiu și

purificarea aparatului de stat, a armatei, a vieții economice și a presei, ușurarea repatrierii cetățenilor sovietici și să se facă propuneri de despăgubiri față de URSS⁴⁸. În acest al doilea guvern Sănătescu au intrat și doi reprezentanți ai Uniunii Patrioților: Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, ca ministru al minorităților și Sabin Manuilă, ca subsecretar de stat la organizarea statului⁴⁹.

Noul vicepreședinte al guvernului a făcut, în data de 17 noiembrie 1944, o vizită la Timișoara. În aceeași zi, la orele 9, a avut loc o întâlnire a lui Petru Groza cu șefii organizațiilor locale ale partidelor reprezentate în guvern. La aceeași întrunire a luat parte: Leontin Silaghi și Ioan Kali, din partea P.C.d.R., Moise Cocoș, din partea P.S.D., Ion C. Subțire, Octavian Metea și Vânătu, din partea P.N.Ț., Fărcășanu, de la P.N.L., Dănilă Sfeta, de la Frontul Plugarilor, Valeriu Novacu, de la Uniunea Patrioților și Kazinczy, din partea MADOSZ-ului. În debutul expozeului său, Petru Groza a cerut o epurare energetică și integrală. A indicat, apoi, necesitatea îndeplinirii conștiințioase a condițiilor impuse prin Convenția de Armistițiu, care era o condiție esențială, „căci de felul cum înțelegem să îndeplinim aceste condițiuni, depinde existența noastră ca neam”⁵⁰. Abordând problema nord-vestului Transilvaniei, el afirma că noua administrație, adică cea românească, a fost înlăturată de către armata sovietică, deoarece ar fi încercat să se instaleze fără o prealabilă încunoaștințare a autorităților militare sovietice și pentru că gărzile „Iuliu Maniu” ar fi încercat să monopolizeze viața politică din Ardeal, dedându-se la atrocități și acte de șovinism. Mai afirma că în nord-vestul Transilvaniei nu se va putea intra decât cu un spirit nou, așa-zis democratic, și nu cu așa-zisii asupritori de naționalități. Nu amintea, însă, nimic, în discursul său, despre șantajul făcut de sovietici în favoarea unui guvern procomunist condus de el și nici de faptul că maghiaro-horthyștii, care schinguiseră, oprimaseră și masacraseră populația românească, deveniseră peste noapte democrați și comuniști⁵¹. În expozeul său politic, ținut la întrunirea din Timișoara, a avertizat partidele politice cu adevărat democratice din România, avertismente care și-au dovedit valabilitatea odată cu venirea comunistilor la putere. „Între partidele guvernului (celui de-al

⁴² *Ibidem*, 2.

⁴³ *Ibidem*, 4.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 42, 4 noiembrie 1944, 1.

⁴⁵ Daniel M. Prunnell, *Politica americană față de România între 1944–1948. Analele Sighet*, nr. 6, București, Editura Fundației Academiei Civice, 1998, 718 și Cicerone Ioanițiu, *Geopolitica anului electoral 1946*. Idem, nr. 3, București, Editura Fundației Academiei Civice, 1996, 38.

⁴⁶ *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 44, 5 noiembrie 1944 (ediție specială), 1–2.

⁴⁷ Ș. Rădulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, București, Editura Cavallioti, 2002, 47.

⁴⁸ *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 45, 6 noiembrie 1944, 1.

⁴⁹ *Ibidem*, 2.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. 56, 18 noiembrie 1944, 1.

⁵¹ Pentru aceasta vezi Liviu Pleșa, Lucrețiu Pătrășcanu și greva studenților din Cluj, în *Arhivele Securității*, vol. II, București, Editura Nemira, 2006, 260–261 și Florin Constantiniu, *P.C.R., Pătrășcanu și Transilvania (1945–1946)*, București, Editura Enciclopedică, 2001, 13–92.

doilea guvern Constantin Sănătescu – *n.n.*) trebuie să existe o deplină înțelegere și toți trebuie să înțeleagă că, numai orientându-se spre o colaborare cu partidele muncitorești, se menține pe linia justă a vremii. Cine merge spre dreapta, moare”⁵². Cu aceeași ocazie, președintele Consiliului de Miniștri a îndemnat fruntașii politici din județul Timiș-Torontal să colaboreze în problemele principale locale, recomandând chiar un pact de neagresiune între partidele care formau guvernul.

Ținând cont de această sugestie, în data de 21 noiembrie 1944 a avut loc, la Timișoara, o ședință de colaborare între organizațiile județene ale partidelor guvernamentale. La această întrunire au participat dr. I. C. Subțire, din partea P.N.Ț., Gheorghe Stoian, din partea P.N.L. și Ion Pirău, din partea P.C.d.R., Traian Novac și Moise Cocoș din partea P.S.D., Petre Hanga și Dănilă Sfeta de la Frontul Plugarilor, dr. Valeriu Novacu de la Uniunea Patrioților, Kazinczy Ioan din partea Uniunii Populare Maghiare, fostă MADOSZ⁵³. La această consfătuire, dintre reprezentanții F.N.D., P.N.Ț. și P.N.L., reprezentantul P.C.d.R., Leontin Silaghi arăta că ei, comuniștii, sunt dornici de colaborare sinceră în probleme locale, după exemplul colaborării din guvern, în viziunea lor principala problemă fiind cea economică, adică prevenirea foametei, apoi este necesar să se treacă la schimbarea prefectului și a primarilor și să se lupte împotriva rămășițelor fasciste. Reprezentantul P.N.L. la consfătuire, Gheorghe Stoian, se declara de acord cu schimbarea autorităților și solicita, și el, măsuri împotriva speculei. Dr. I. C. Subțire, reprezentantul P.N.Ț.-ului, s-a declarat de acord să se ia măsuri urgente, pentru ca să se stăvilească foametea, dar nu cerea schimbarea autorităților, ci limitarea abuzurilor acestora. El a mai propus ca organele care supraveghează evoluția economică să fie puse sub controlul unei comisii formate din reprezentanții Camerei de Muncă, de Comerț și de Agricultură și ai Inspectoratului industrial. Pentru aceasta, el a propus delegarea unor comisii care să colaboreze cu autoritățile militare, pentru aprovizionarea armatei sovietice⁵⁴. Tot el solicita reprezentanților celorlalte partide o colaborare armonioasă în presă și chiar încheierea unui pact de neagresiune. Reprezentantul P.S.D., Traian Novac, a

susținut că autoritățile trebuie demilitarizate, ele fiind militarizate pe timpul guvernului condus de Ion Antonescu. În finalul întrunirii pluripartite, s-a căzut de acord asupra următoarelor puncte: 1) Fiecare grupare politică va delega reprezentanți în comisiile de control; 2) Se va stabili o legătură strânsă cu Comandamentul Sovietic; 3) Se va face un pact de neagresiune în presă⁵⁵.

Ca o consecință imediată a acestei întruniri, în data de 23 noiembrie 1944 a avut loc ședința comisiei de colaborare, nou formată, din reprezentanții F.N.D., P.N.Ț. și P.N.L.. La această ședință au luat parte: dr. I. C. Subțire, din partea P.N.Ț., dr. V. Fărcășanu, din partea P.N.L., Leontin Silaghi și Ion Pirău, din partea P.C.d.R., Moise Cocoș, Eftimie Gherman⁵⁶ și Otto Roth⁵⁷, din partea P.S.D., Ioan Kali, din partea Sindicatelor Unite, Dănilă Sfeta și Vancea, din partea Frontului Plugarilor, dr. Valeriu Novacu și Iulian Poenariu, din partea Uniunii Patrioților și Kazinczy, din partea Uniunii Populare Maghiare. Ședința a fost prezidată de către Moise Cocoș, reprezentant al social-democraților. Ședința comisiei de colaborare a emis un comunicat, care prevedea că, deși nu s-a ajuns la un acord definitiv asupra propunerii F.N.D.-ului de a schimba, în mod radical, toate persoanele care erau în conducerea tuturor departamentelor administrative ale județului și orașului s-a hotărât, totuși, constituirea unei comisii centrale de colaborare, care să funcționeze pe lângă prefectură, pentru a controla administrația județului și a municipiului și a tuturor departamentelor oficiale. Respectiva comisie se compunea din 11 membri, câte doi și un substitut din partea fiecărui partid politic, iar din partea organizațiilor politice și sindicatelor, câte un membru și un substitut. Rolul acestei comisii centrale, după cum se arăta în comunicat, era să facă legătura între populație și guvern și să stabilească relații de colaborare permanente, relații care erau imperios necesare cu comandamentul sovietic, pentru aplicarea strictă a condițiilor de armistițiu. Comisia respectivă și-a stabilit un secretariat permanent, condus de dr. I. C. Subțire, reprezentant al P.N.Ț.-ului și dr. Valeriu Novacu, reprezentantul Uniunii Patrioților, secretariat care-și avea sediul la prefectura județului Timiș-Torontal. În comunicat se mai prevedea

⁵² *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 56, 18 noiembrie 1944, 1.

⁵³ Pentru schimbarea numelui în U.P.M. vezi *Organizații legale și ilegale create, conduse sau influențate de către PCR (1921–1944)*, vol. II, București, Editura Politică, 205.

⁵⁴ Pentru problemele legate de obligația aprovizionării armatei sovietice vezi *Documente privind istoria militară a poporului român (septembrie 1944)*, București, Editura Militară, 1980.

⁵⁵ *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 61, 23 noiembrie 1944, 1, 5.

⁵⁶ Pentru activitatea lui Eftimie Gherman vezi Eusebiu Narai, Eftimie Gherman – un reprezentant al social-democrației bănățene, în *Actele simpozionului «Oameni de seamă ai Banatului»*, nr. X, Editura Tibiscus, Uzdin, Serbia, 2005, 235–245.

⁵⁷ Pentru activitatea anterioară a lui Otto Roth vezi Radu Păiușan, *Mișcarea națională din Banat și Marea Unire*, Timișoara, Editura de Vest, 1993, 132–183.

înființarea unor subcomisii pe domenii de activitate. Tot în cadrul respectivei ședințe a fost luată în discuție și problema presei, reușindu-se să fie eliminate o parte din polemicele existente⁵⁸.

Unul dintre obiectivele declarate ale Uniunii Patrioților era combaterea speculei, care proliferă în perioada respectivă, din cauza penuriei de alimente, datorită atât consumului intern, cât, mai ales, războiului împotriva Germaniei naziste. Pentru aceasta, Uniunea Patrioților a trecut la organizarea așa-ziselor comitete cetățenești. În același sens, și la Timișoara se trece la organizarea acestor comitete. Astfel, organul de presă al P.C.d.R. al județului Timiș-Torontal publică apelul Comitetului de Inițiativă a Uniunii Patrioților din Timișoara pentru constituirea comitetelor cetățenești, în care cheamă populația orașului la o mare întrunire cetățenească, care trebuia să aibă loc în ziua de 3 decembrie, orele 9, în sala mare a Fabricii de Bere, întrunire care avea – ca scop – înființarea comitetului cetățenesc al Circumscripției a II-a. În apel se afirma că, întrucât autoritățile polițienești și administrative și-au dovedit incapacitatea în rezolvarea atribuțiilor încredințate lor, Uniunea Patrioților a luat inițiativa organizării comitetelor cetățenești, formate din cetățenii cei mai cinstiți și devotați cauzei comune, din cartierul lor. „Interesele comune – se spunea în continuare în apel – în timpurile excepțional de grele prin care trecem impun fiecărui cetățean, muncitor, mic comerciant, meseriaș, intelectual și gospodină să contribuie, în mod cât mai intens, la soluționarea tuturor chestiunilor de actualitate și foarte arzătoare pentru fiecare parte. Veniți cu toții la luptă împotriva speculanților”⁵⁹. În consecință, la adunarea populară din 3 decembrie 1944, din cartierul Fabric, s-a constituit primul comitet cetățenesc din Timișoara, sub egida Uniunii Patrioților. Adunarea a fost deschisă de către Nicolae Despot, care a adus salutul Uniunii Patrioților și a dat cuvântul profesorului Valeriu Novacu. Acesta sublinia, în expunerea sa, că dezrobirea de la 23 august a fost o lovitură de stat și ea înseamnă și priceperea nevoii de a lua, pe propria răspundere, cu forțe bine organizate, efortul de realizare a noilor condiții de viață pentru mase largi, condiții care, reparând nedreptăți de veacuri, „vor impulsiunea populația, îmbogățind-o, o vor face în stare să-și conducă singură destinele sub semnul intereselor imediate ale maselor largi populare”⁶⁰. La rândul său, Iulian Poenariu, secretarul județean Timiș-Torontal al

Uniunii Patrioților, definea aceste noi organe de sorginte comunistă „Comitetele Cetățenești sunt organe de control ale primăriilor și ale autorităților cu adevărat democratice (adică, comuniste – *n.n.*). Ele vor colabora direct cu primarul ales de popor. Comitetele cetățenești trebuie să fie ochii și urechile locuitorilor. Ele trebuie să vadă atât nevoile, cât și rădăcina acestor nevoi”⁶¹. În finalul adunării au fost aleși, prin aclamații, membrii Comitetului Cetățenesc din cartierul Fabric, acest comitet avându-l ca președinte pe dr. Bontilă, apoi, tot prin aclamații, a fost votată o moțiune în sprijinul acestor comitete⁶². Deci, nu a fost ales – prin vot secret sau deschis – președintele de cartier al Comitetului Cetățenesc și nici nu a fost votată, în același fel, rezoluția, ci, prin aclamații, o modalitate tot mai des folosită de către organizațiile satelit ale P.C.d.R.⁶³.

Aflată după 23 august 1944 în legalitate, Uniunea Patrioților își începe activitatea de extindere și în celelalte județe, care trebuiau să facă parte din Regionala Banat a Uniunii. Astfel, a fost constituită o organizație a Uniunii Patrioților și în localitatea Orăștie, din județul Hunedoara. La ședința de înființare a acestei organizații a luat parte și avocatul Pavel Popa din Timișoara, care era delegatul Regionalei Banat a Uniunii Patrioților. Acesta a fost însoțit de Marin Muscalagiu, delegatul Sindicatelor Unite din București și de Miron Belea, membru al Comitetului F.N.D. al județului Hunedoara. Luând cuvântul, delegatul Regionalei Uniunii Patrioților, avocatul Pavel Popa, după ce a făcut istoricul Uniunii, afirma că aceasta „nu este un partid, ci o mișcare largă, de concentrare a tuturor partidelor active antihitleriste și de creare a unui front patriotic național”⁶⁴. În continuare, în intervenția sa, Pavel Popa a propus constituirea – pentru orașul și plasa Orăștie – a unei organizații a Uniunii Patrioților, care să aibă grijă de clasa de mijloc din care făceau parte, după afirmația sa, micii burghezi, pensionarii și funcționarii, pentru care să se țină conferințe, să se înființeze biblioteci etc., care să popularizeze pe marii aliați, creând ideea democratică, arătând pe dușmanii țării și ai neamului românesc, combătând specula și scumpetea. În finalul expozeului său, reprezentantul Uniunii Patrioților din Timișoara, avocatul Pavel Popa, sublinia posibilitatea colaborării tuturor în

⁵⁸ *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 63, 25 noiembrie 1944, 1.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 66, 29 noiembrie 1944, 1.

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 72, 6 decembrie 1944, 1.

⁶¹ *Ibidem*, 2.

⁶² *Ibidem*, 3.

⁶³ Pentru activitatea comitetelor cetățenești vezi Maria Covaci, Florea Dragne, *Comitetele cetățenești*, în *Organizații de masă, legale și ilegale*, 63.

⁶⁴ *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 72, 6 decembrie 1944, 3.

cadrul Uniunii. Ședința de la Orăștie s-a încheiat prin alegerea unui comitet provizoriu de acțiune, care să înceapă organizarea Uniunii Patrioților în județul Hunedoara⁶⁵.

Participarea Uniunii Patrioților la diverse acțiuni devenea tot mai activă. Astfel, la întrunirea de la Lipova, din 17 decembrie 1944, a Frontului Plugarilor, a Uniunii Patrioților și a Organizației Antifasciste Germane locale a participat și Constantin Fueru, care a adus salutul organizației pe care o reprezenta din județul Timiș-Torontal. Adunarea a fost condusă de către Lehman, delegatul Organizației Antifasciste din Lipova și a avut ca scop îndemnarea țăranilor să se înscrie în Frontul Plugarilor⁶⁶. Și în alte centre ale Regionalei Banat ale Uniunii Patrioților, ca, de exemplu, la Caransebeș, s-au constituit comitete de inițiativă. Aici, acest organism era compus din G. Dumitrescu, director de penitenciar și avea ca secretar pe învățătorul Simion Boldisar. Acest comitet de inițiativă va studia chiar posibilitatea organizării unui comitet cetățenesc după modelul celui de la Timișoara⁶⁷.

Și în cadrul guvernului Nicolae Rădescu, instaurat la 6 decembrie 1944⁶⁸, F.N.D., din care făcea parte și Uniunea Patrioților, și-a păstrat poziția. De altfel, toate partidele și-au păstrat poziția în guvern, exceptând P.N.Ț.-ul, care a pierdut Ministerul de Interne, pe care l-a preluat președintele Consiliului de Miniștri, Nicolae Rădescu⁶⁹. Imediat după instalarea noului guvern a fost transmis un comunicat al Radio Moscova, care îndemna, practic, la spargerea partidelor istorice, afirmând că există divergențe în rândul P.N.Ț., în sensul că Anton Alexandrescu, conducătorul tineretului național-țărănist, cerea ca P.N.Ț.-ul să renunțe la politica reacționară, în realitate democratică și că gruparea Alexandrescu avea deja influență în partid⁷⁰.

Același lucru a avut loc și în teritoriu. Astfel, organul de presă comunist din Timișoara declanșează un atac la adresa Partidului Național Liberal. În acest sens, se arată că liberalul dr. Dimitrie Nistor, președintele organizației P.N.L. din Timișoara, care deținea și funcția de subsecretar de stat în Ministerul de Interne, a făcut o vizită la Timișoara, pentru a rezolva probleme administrative, dar nu a avut întrevederi cu prefectul Gheorghe Ciorman, provenit din disidența Anton Alexandrescu și nici cu primarul comunist Coriolan Drăgulescu, cum

ar fi fost normal. Dimitrie Nistor a fost acuzat că ar fi discutat numai cu persoane profasciste, adică din P.N.L. și P.N.Ț., și că ar fi avut în intenție „sabotarea conștiință și voită a armistițiului, prin sabotarea autorităților democratice (procomuniste – *n.n.*), prin sabotarea eforturilor de a executa condițiile armistițiului”⁷¹.

Activitatea de constituire a organizațiilor politice locale ale Uniunii Patrioților a continuat în luna decembrie 1944, în localitățile Banatului. Astfel, în data de 21 decembrie 1944 s-a desfășurat, la Anina, ședința de constituire a organizației locale a Uniunii Patrioților și a Apărării Patriotice. La întrunirea, care s-a desfășurat în sala Căminului Cultural, au participat, după cum se afirma în presă, un număr mare de muncitori și mineri din Anina și învățători din respectiva localitate. În cadrul adunării, care a fost deschisă de către Mihai Craiovan, președintele Sindicatului Muncitoresc din Anina, a luat cuvântul și Cornelia Sterian, reprezentanta femeilor din organizația Reșița a Uniunii Patrioților, care a declarat că „În România liberă și democratică (adică comunistă – *n.n.*), femeia trebuie să fie egală în drepturi, ea trebuie să ia parte activă în lupta politică pentru o viață liberă și fericită”⁷². Este făcut, apoi, istoricul și este definită Uniunea Patrioților, afirmându-se că organizația nu a fost creată pentru solidarizarea intereselor unor clii sau partide, ci ea s-a născut încă în ilegalitate, din necesitatea istorică a formării unui front patriotic în contra tiraniei fasciste, asupritoare, a unui întreg popor „În iunie 1942 se punea temelia unei organizații patriotice (deci, la un an după intrarea României în războiul anti-bolșevic – *n.n.*), care să servească tocmai la unirea organizațiilor partidelor și personalităților democratice, antihitleriste, într-un cuvânt la unirea tuturor patrioților (pro-comuniști – *n.n.*). Această organizație este Uniunea Patrioților. Ea e formată, la început, din grupe de patrioți care acționează ilegal (adică comuniști – *n.n.*) și, în ianuarie 1943, publică nr. 1 al ziarului «România liberă»⁷³. Se mai subliniază că, în cursul luptei sale în ilegalitate, Uniunea Patrioților a lansat nenumărate chemări pentru aderare, a sprijinit efectiv acțiunea de consolidare și demascare a fascismului hitlerist. Se mai precizează că toate programele din 28 ianuarie, din 15 aprilie, din 8 august 1943 și platforma din 28 ianuarie 1944 au fost datele care au marcat fazele de luptă (trădare – *n.n.*) ale acesteia”⁷⁴.

⁶⁵ *Ibidem*, 5.

⁶⁶ *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 85, 21 decembrie 1944, 1.

⁶⁷ *Ibidem*, nr. 90, 28 decembrie 1944, 1.

⁶⁸ Ș. Rădulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu, *op. cit.*, 55.

⁶⁹ Vezi Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, Editura ALL, 1996, 359.

⁷⁰ *Luptătorul bănățean*, an I, nr. 74, 8 decembrie 1944, 1.

⁷¹ *Ibidem*, an I, nr. 81, 16 decembrie 1944, 1.

⁷² *Lupta patriotică*, an II, nr. 2, 4 ianuarie 1945, 6.

⁷³ *Ibidem*, 10.

⁷⁴ *Ibidem*, 9–10.

În concluzie, activitatea Uniunii Patrioților în Banat din anul 1944 se caracterizează prin ieșirea ei din ilegalitate și încercarea de a se organiza în teritoriu. În același timp, reprezentanți ai acestei organizații satelit al P.C.d.R. ajung să facă parte din guvern și din organele locale ale administrației de stat, unde au desfășurat o intensă activitate politică procomunistă.

DIE TÄTIGKEIT DES PATRIOTENVERBANDS IN BANAT IM JAHRE 1944

(Zusammenfassung)

Der politische Verband, der sich selbst Patriotenverband nannte, wurde im Jahre 1942, ein Jahr nach dem Eintritt Rumäniens im antibolschewistischen Krieg, auf dem Gebiet der Sowjetunion gegründet. Schon seit seiner Gründung sollte es ein Satellit der Rumänischen Kommunistischen Partei werden.

Dieser prokommunistische Verband konnte, auch dank der finanziellen Hilfe der Sowjets, schon seit dem Jahre 1933 auf sowjetischen Boden eine Zeitung und einen Rundfunksender mit dem Titel „Freies Rumänien“, geleitet von dem bekannten kommunistischen Agitator Leonte Răutu, gründen. Anstelle sich in der rumänischen Armee einzureihen und an dem antibolschewistischen Krieg teilzunehmen, verliess dieser Rumänien auf illegaler Weise und ging in der UdSSR zu Beginn des Krieges.

Diese illegale Organisation konnte sich auf dem ganzen Gebiet, einschliesslich Banat, ausdehnen und

konnte hier schon ab 1943 auch eine Zeitung, die auf demagogischer Weise „Der patriotische Kampf“ genannt wurde, herausgeben.

Diese Organisation und all seine Presseerzeugnisse waren von Verräter der nationalen Interessen und Fahnenflüchtige aus der rumänischen Armee angeführt, die sich vornahmen, unter der prunkhaften Benennung Patriotenverband die Bevölkerung Rumäniens irrezuführen und je mehr Anhänger für sich zu gewinnen.

Nach dem 23 August 1944 wurde diese Organisation, zur selben Zeit mit der P.C.d.R. gesetzesgemäss und unterstützte kräftig, zusammen mit der P.C.d.R., die Kommunisierung und Sowjetisierung Rumäniens.

Im Banat begann es gleich sich zu organisieren und konnte mit Hilfe der Kommunisten einen regionalen Verein, der die Kreise Timiș, Caraș-Severin, Arad und Hunedoara umfasste, gründen. Im Jahre 1944 konnte es Kernorganisationen in den Städten Timișoara, Caransebeș, Reșița, Arad, Anina, Lipova und Orăștie gründen. Der Patriotenverband versuchte Mitglieder aus allen politischen Parteien, einschliesslich den traditionellen Parteien (P.N.Ț. und P.N.L.), für sich zu gewinnen.

Diese prokommunistische Organisation verstärkte ihre Tätigkeit nachdem sie gesetzesgemäss wurde, als die P.C.d.R. und die Rote Armee ihr logistische Unterstützung für die Ausdehnung in diesem Landesteil geboten haben.

Schlussfolgernd kann gesagt werden, dass diese Organisation, die sich selbst Patriotenverband nannte, sich als eine antipatriotische, demagogische, prokommunistische, prosowjetische und somit vaterlandsverräterische Organisation erwies.

